

Búcsú Dobai Pétertől

Kedves Mari! Tisztelt gyászoló család, barátok, pályatársak!

Ma is előttem van az a vidéki eldugott kis utca, amelynek könyvesboltjában annak idején, fiatal költő koromban megvásároltam *A birodalom ezredesét*. Már ott, a vendégség ideje alatt elkezdtem olvasni, s teljesen magába szippantott. Nem sokra rá eme nagyregény – Péter szavaival – „inspirációs erőterében” két verset is írtam *Redl* címmel, amelyet neki ajánlottam. Talán innen datálható az a baráti odafordulás, amellyel megajándékozott, s amelynek egyik katonás kézszorítására máig emlékezik a kezem. Később írtam is a költészetéről, ő rendszeresen dedikálta nekem új könyveit – de össze sose jártunk. Olykor csak telefonon értekeztünk bizonyos témákban, és mindig rendkívül jól szórakoztam, mert Péternek frenetikus humora volt. Intellektuális, művelt humor, és olyan szuggesztíven, árnyaltan tálalva, hogy külön élményszámba ment egy-egy ilyen alkalom. Aztán idővel ezek a telefonok is el-elmaradtak. Utoljára talán a Nemzet Művésze kitüntetése alkalmával találkozhattam vele személyesen. Most pedig itt állok az urnája előtt, hogy a költőtársak nevében végső búcsút vegyek tőle. Talán ő rendezte így, mindig is értett a váratlan fordulatokhoz. Vagy hagyta, hogy rendezze az élet, ő csak lekövette kamerájával, mint első legendás (betiltott) filmjében, az *Archaikus torzóban*.

Nincs konkrét tapasztalatom vagy információm róla, de mindvégig az volt az érzésem, hogy Dobait az irodalmárok inkább filmesnek tartották, aki történetesen Szabó István *Mephistójával* Cannes-ban 1981-ben elnyerte az év legjobb forgatókönyvéért járó díjat – a filmesek körében pedig ő volt a költő, aki metaforákban gondolkodik, jelképekben lát, s mestere a nyelvnek. Ezért talán kicsit hontalannak érezhette magát e két művészeti világ között, vagy inkább magányos farkasnak, akár érettségi után kint a nyílt vízen, amikor három évig matrózként, majd kormányosként járta a tengereket. S bár több nyelven beszélt, történelmi, filozófiai és művészettörténeti tudása lenyűgözte a környezetét, élete utolsó szakaszában pedig minden jelentős díjat megkapott – valamiért mégsem került be a hivatalos kánonba. Talán mert került a reflektorfényt. Vagy mert az avantgárdoknak túl konzervatív volt, a konzervatívoknak meg túl avantgárd. Na de mi az a hivatalos kánon? És kit érdekel? Mert a mi kánonunkban, akik szerettük és tiszteltük őt, nagyon is előkelő helyet foglal el. Kevés kortárs írónak van például rajongói oldala a közösségi médiában. Ez is azt igazolja, hogy volt, van

és lesz hátszárnya ennek a csodálatos írónak, aki sok szívben meggyökerezett már a művei által, s végtére is ez a legfontosabb egy alkotó ember számára.

Ha már hajós, akkor Péter egyik kedvelt figurája, Krúdy Szindbádja is idekívánczozik, már csak a sok rokon vonás miatt is. De legfőképpen talán a honvágy szűnni nem akaró érzése köti össze őket. Mindketten egy olyan világ után áhítoztak, vagy legalábbis egy olyan világot is megrajzoltak, amely talán sosem létezett, csak az álmainkban és a vágyainkban – vagy épp a megszépítő emlékekben, az asztalra kirakosgatott fotográfiákon, melyeken megállt az idő, épp ezért örökös jelent sugároznak, újra és újra átélhető valóságot. De ez az életérzés talán az egész nemzedéket jellemezte az aczéi kultúrpolitika fojtogató légkörében, gondoljunk csak Huszárik Zoltán vagy Bódy Gábor filmalkotásaira. Dobai Péter művészetszemléletének és költői világának három alappillére: a *bátorság*, a *honvágy* és a *búcsú*. A bátorság az emlékezéshez kell, mert az emlékezés egyben szembenézés is (a múlttal, a veszteségekkel, a visszafordíthatatlan idővel, az elmúlással...). Valahogy úgy fogalmazott egyik utolsó interjújában, hogy az emlékezés a gondolkodás legnehezebb formája, mert nincs perspektívája. A honvágy folyamatos, de nem csupán személyes életünk visszahozhatatlan tájai és eseményei után – régebbi korokba is átsugárzik, ahol olyan nagy képzőművészeti vagy zenei alkotások születtek, amelyek mindmáig meghatározóak a művelt világ történetében. S ezek a fényképeken felsejlő szereplők vagy a festmények akkor kelnek életre, amikor az emlékezés működésbe lép, bemozgatja s a jelenbe transzponálja őket. A bátor emlékezés és a szűnni nem akaró honvágy kettős áramkörébe kötve a költő általános lelkiállapota így mi más lehetne, mint a búcsú? Élettere pedig a folyamatosan mozgásban lévő emlék? Ahogy az *Emlékező tisztások* című versében írta Péter: „A kezdetek zarándoka az ember / s létezésének legtisztább állapota: / a búcsú...” Számára a legfőbb ihletforrás volt. A búcsú folyamatos érzetével élt és alkotott. Egészen haláláig.

Most viszont mi búcsúzunk tőle. Ehhez is bátorság kell. És lelkiező. Van-e bennünk annyi kitartás és következetesség, amennyi benne volt? Egy biztos, a versei, novellái, regényei, esszéi és filmjei olyan „képek” az időben, amelyekre ha rátekintünk, életre keltik őt is. S így járnak azok is, akik nem ismerhették személyesen vagy még meg sem születtek. Tehát miközben egykori, valahol az indonéz partoknál elsüllyedt, Hazám nevű hajója irányát az égi vizek felé vette – itt maradt köztünk időtlenül, halhatatlan. Valahogy úgy, ahogyan az *Útrahívás* című versében írta: „és végleg el tán én sem megyek. / Nem tudom, emléke / ki

szép ismeretlennek leszek...? / S ki sóhajtja majd emlékező révülettel, / amikor
már messze-máshol leszek: / »Itt se volt, el se ment.«”

Kedves Péter, most is itt vagy köztünk. Hiányodban is elevenen.

Szentmártoni János

(Elhangzott november 6-án a Farkasréti Temetőben.)